

sicer koncem aprila ali v prvi polovici maja. 9. maja pa je odšlo v goste v Italijo 12 naših novinarjev, ter so bili tamkaj sijajno sprejeti tudi od najvišjih predstavnikov. Naš zunanji minister ni šel. Ne bi mogli trdití, da se je naša zunanja politika preusmerila, čeprav ni bilo o priliki bivanja nemškega zunanjega ministra v Beogradu v začetku junija nobenih senzacionalnih izjav. — Prav tako je pisalo tuje in naše časopisje o skorajšnjem obisku madžarskega ministra Kanye v Beogradu, toda poslej ni bilo več glasu o tem. —

Stanje v Evropi je danes izredno nejasno. Da je tako, so mnogo pripomogle fašistične velesile s svojim stalnim zunanjepolitičnim dinamizmom na eni strani, na drugi pa deloma tudi polpretekla neaktivnost demokratskih zapadnih sil. — Upajmo, da ne bo vse tako črno, kot črnogledo gledamo, a si niti v sanjah ne želimo.

Maks Rejec.

Kronika

O gradbenem programu univerze

Ob izberi načina in sredstev za rešitev tega ali onega vprašanja delamo prav pogosto občutne napake, ki ne preprečujejo le stanovitnega napredovanja do pravega smotra, marveč škodujejo tudi kvaliteti že storjenega dela, če ga že sploh ne spravijo v zastanek in pogubo. Potrebno je poiskati prve izvirne vzroke problema in tem zadnje posledice, da je mogoče zajeti pravi značaj vprašanja. Principielna rešitev tega ali onega nedostatika v javnem življenju nima nobenega opravka z ožjimi interesi trenutnih družbenih kombinacij, niti ne z obstoječimi možnostmi realizacije, marveč jo moramo ugotoviti s pomočjo dialektične presoje življenjskega razvoja, upoštevajoč vsa sredstva, ki bi nedostatek najradikalneje odstranila. Pozneje šele naj se pokaže potreba kompromisov. Ravno v tem najbridkeje občutimo razliko med živečima generacijama. Generacija, ki danes upravlja javno življenje, idejno ne rešuje naših problemov z vidika principielno najboljše rešitve, temveč že vnaprej omejuje možnost na ona sredstva, ki jih vidi še za svojega življenja. Razumljivo je, da iz takih pogojev zrasli programi nimajo nobene absolutne in trajne kvalitete.

Točnost teh ugotovitev se pokaže najbolj ob reševanju gradbenih vprašanj, kjer so realizacije programov vezane na dolgo dobo, korekture izvršenega dela pa na življenjsko dobo stavbe, t. j. najmanj na 100 let. Regulacijska dela pa potrebujejo še večjih časovnih dimenzij, predvsem v naših razmerah, kjer je tako težko kaj koristnega doseči.

Urbanizacija Ljubljane se rešuje s povsem statično presojo značaja našega mesta: Ljubljana je sedež dravske banovine, ima 80.000 prebivalcev, tako in tako mestno upravo itd. Ljubljana, opazovana s tega ozkega gledišča, res ne potrebuje drugega kot izravnanje stavbne črte v posameznih ulicah. Če pa si zamislimo Ljubljano vsaj v glavnih obrisih bodočega mesta z modernizacijo prevoznih sredstev in drugih naprav, z razvito industrijo, podvojenim prebivalstvom in predvsem novimi upravnimi funkcijami, ki jih utegne prinesiti bodoči politični razvoj Slovenije in jih že danes nakazuje njen geografski položaj (tranzit!), moramo ugotoviti, da tem zahtevam ustrezajočega načrta nimamo. Iz oficialnih krogov ga ne bomo dobili, ker je to malokje v navadi. Pojavila pa se bodo spričo velikega števila mladih arhitektov, ki jih je dala naša univerza, različni idejni načrti z ožjimi ali širšimi strokovnimi, sociološkimi in političnimi pogledi na problem.

Svoji nalogi pa bo ustrezal le oni, ki bo upošteval Ljubljano kot historično, geografsko in upravno središče vsega slovenskega jezikovnega ozemlja z vso drugo, posebno gospodarsko karakterizacijo, ki jo potrebuje pravilno razgledani strokovnjak.

Stavbni program za slovenske visoke šole je že dolgo neobhodno potreben. Kajti, če se pojavijo možnosti zidave akademskega doma, menze ali podobnega, moram imeti pred očmi celotno sliko univerznih stavb, sicer sem vsakomur, ki bo delal za menoj, nastavil kamen spotike.

Kakor potrebujem za dober regulacijski načrt Ljubljane vsaj megleno predstavo njene funkcije sredi slovenskega ozemlja, potrebujem kot osnovo za določitev gradbenega programa slov. visokih šol eno kot drugo.

Toda že pri prvem vprašanju — pri vprašanju določitve kapacitete spoznamo, da bodo semintja še te meje preozke. Tu moramo brezpogojno upoštevati naše izseljence, katerim velja univerza za najvišjo slovensko kulturno ustanovo prav tako kot nam in neosvobojenim Slovencem. Opozoriti moram na ugodno ureditev istega primera na Poljskem, kjer se vrača izseljenska mladina študirat v domovino, in tudi na Beograd, kamor prihajajo na univerzo v zadnjem času ameriški Srbi. Natančen pregled vseh Slovencev, upoštevajoč možnost dotoka inozemcev, podaljšanja obveznega šolanja, popolne organizacije srednjega šolstva in primer popolne svobode študija bo pokazal kapaciteto slov. visokih šol. Kot merilo naj služijo razmerja v zapadnih kulturno razvitih narodnostnih državah.

V zgodovini bojev za slovensko univerzo poznamo dvojce predlogov za sedež univerznega centra. S trgovskih vidikov so se mnogi zavzemali za Trst, vendar je obveljalo večinsko mnenje, ki se je odločilo za Ljubljano. Tudi danes ostane v nekaterih omejitvah vprašanje krajevne razmestitve slovenskih visokih šol odprto. Univerznemu centru gre brez dvojbe mesto v Ljubljani, pač pa bi mogoče nekatere strokovne visoke šole s posebno geografsko lego pridobile na ponazoritvi študija, kakor bi morda sociološki in politični položaj obmejnih mest kot sta Trst in Maribor zahtevala kako šolo zase.

Ta razmišljanja sama zahtevajo določitev upravnega sistema slovenske univerze. Tehnika in medicina se nista mogli pobratiti s historičnimi vedami in sta se že po prvem poizkusu skoraj vsepovsod ločili od svoje matice in postali vsaka svoj upravni center. Podobno se je zgodilo z drugimi realnimi strokami kot gozdarstvom, trgovino, agronomijo itd. Za univerzo dvamilijonskega naroda bodo obveljali najbrže drugi pogoji, vendar je tudi v tem pogledu potreben vsestranski preudarek.

Univerzni center mora dobiti svoje strehe v beli Ljubljani. Od ustanovitve univerze sem govorimo stalno o potrebi njene razširitve. Primer Univerzne biblioteke je pokazal, da je za to predvsem potreben načrt, podprt z vsemi argumenti nujne zidave. Kar se tiče izbere parcele za univerzni center moramo misliti na tako razsežnost, da se v bližnji bodočnosti ne znajde naša Alma Mater v taki zatesnjenosti in mizeriji, kot je danes. Predlog izzidave univerze med današnjim centralnim poslopljem in Univerzno knjižnico ne more obveljati, ker tej parceli primanjkuje prav vseh pogojev za idealno rešitev univerznega centra. Na drugi strani pa je mestna občina že rezervirala še edini večji prostor sredi mesta, ki more zadostno služiti tej nalogi — to je svet med glavnim tivolskim drevoredom, Gosposvetsko cesto in Bellevuejem; prav zato nam je idejni načrt profesorja Plečnika, ki si je izbral to parcelo in s tem dal pobudo mestni občini, nadvse dobrodošel s svojo monumentalno in mojstrsko zasnovo. Nameravana izgraditev

Ljubljanskega velesejma v zvezi z obrtnim muzejem ni v opreki s tem načrtom, če si mislimo izločen hrupni veselični prostor.

Ob razmotrivanju obsega in značaja univerznega centra ne smemo razen uprave fakultetnih poslopij in dijaških domov prezreti vprašanja botaničnega vrta, muzejev, konservatorija, umetniške akademije, ljudske univerze, stanovanjske kolonije profesorjev, naprav za šport in družabno življenje itd.

Organizacije posameznih odsekov univerze bo težko presoditi izven sodelovanja oficialnih krogov. Univerzni center naj tvori živ organizem načrtno zgrajenega in upravljanega modernega mesta. Današnje stanje znanosti in tehnike nam dovoljuje, da moremo zgraditi življenjskim organizmom posameznikov in skupin tako zavetišče, da nikjer ne ovira njihovega razvoja.

Seznam, organizacija in tehnične zahteve prostorov v posameznih zavodih je pozno podrobno delo, ki naj nas seznaní s kvadraturo, ev. kubaturo, razsvetljavo, kurjavo, instalacijami, konstrukcijami sten in stropov itd.

Nakazan poizkus dokazuje, da je za rešitev problema univerzних poslopij za slovensko jezikovno ozemlje potreben vsestranski posvet strokovnjakov. Ta naj sestavi končni gradbeni program, ki bo prvi korak načrtnega dela za zgraditev popolne slovenske univerze v tistem smislu, kot ga zahtevajo moderni strokovni in slovenski progresivni razgledi.

Marijan Tepina.

Kulturna propaganda

V odnosih zunanjega tiska do Jugoslavije opazujemo v zadnjih dveh letih neko izpremembo: mnogo manj je apologij junaškega naroda in stvaritve velike enotne in izenačene državne tvorbe, ki bi obvladala teritorije med podonavskim bazenom in Jadranskim morjem. Tisk velikega kapitala je postal realnejši. Nič več se ne omejuje na golo povelečevanje, temveč skuša dognati pravo stanje stvari in jih predstaviti kot so, v vsej zapletenosti, ki je zapadnjaku sicer neljuba, na tem odmaknjenem delu Evrope. Bolje, računati s slabejšim kot pa računati napačno. Ko so tako prenehali pri nas toliko grajani in obsojani uvodniki velikega evropskega tiska, gre sedaj ta tisk v drugo smer, ki nam bo kmalu enako zrasla preko glave. Ne mine teden, da bi kak veliki dnevnik ali tednik v inozemstvu ne prinesel zemljevida, kjer sega „La Croatie“ do državne meje za Triglavom in Mariborom. Nova propaganda v svoji skrbi za okrepitev v narodnostnem boju ne izbira med levico in desnico. Včeraj je prinesel tak zemljevid levo usmerjeni veliki tednik „Marianne“, danes list desnice, kot je n. pr. ženevska „La Tribune des Nations“.

Vsak narod skrbi za svojo propagando, ta bolj, oni manj, kot ima pač sanj in denarja. Nasledstvene države avstro-ogrske monarhije v marsičem pri tem delu prednjačijo vsem ostalim. Avstrija vabi tujce, da prinašajo svoj denar v deželo, ki je po svetovni vojni izgubila pol svojih dohodkov, Čehi prodajajo stroje in čevlje in večajo že itak velik krog svojih prijateljev, Hrvati tožijo svoje bolečine, Slovaki se trudijo, da opozore na svoje probleme. Najhujši so pri tem Madžari, ki gredo tako daleč, da pošiljajo na mitinge svoje plavače v svitrih, ki imajo vdelan na hrbtu zemljevid Ogrske. Rdeča lisa kaže ozemlje, ki je bilo „Madžarsko“ do 1918 in segalo do Reke; znotraj nje bela lisa današnje Madžarske, ki obsega

komaj polovico. Proti njim, iznajdljivim in brezobzirnim, smo Slovenci kot druga skrajnost v čuvstvosvanju dedičev nekdanje monarhije zadovoljni in mirni. Med tri države imamo razdeljeno svoje narodnostno ozemlje, mirovne pogodbe so nas zadele, da bi morali kričati do neba in biti najbolj revizionističen narod v Evropi, a vendar sedimo spokojno po svojih gostilnah, kot bi se ne zgodilo nič. Toda ne samo to. V delu, ki je ostal še na najboljšem in je tudi najrazsežnejši, smo se togo zaprli pred zunanjimi vplivi in dan na dan nižamo na vseh poljih svoj nivo in življenjski standard. Tisto o visoki slovenski kulturi je danes že lepa laž, ponavljana iz komodnosti; z njo zamenjujemo pojem kulturnega ustvarjanja s civilizacijo. Kaj nam pomaga nepismenost ljudstva, ki jo je znala avstrijska šolska uprava res znižati na minimum, če pa to ljudstvo nima pojma o pravi prosvetljenosti, če nima nobene vzgoje k politični zrelosti, kaj šele za uživanje kulture? Tako daleč je gospodarsko izmozgano, sproletarizirano in moralno omajano, da ima sleherna vlada, naj pride z desne ali leve in ne glede na to, kaj hoče, vedno večino zgolj zato, ker je vlada. Bila bi nesmiselna vera v neko hipno izpregledanje in spreobrnjenje. Če bo šel razvoj dalje v smer kot gre danes, višina kulturnega ustvarjanja na Slovenskem ne bo v desetletju več zdržala tekme s hrvatsko ali srbsko. Starejša generacija je imela nekaj široko odprtih oken v svet. Dunaj je bil eden izmed središč kulturnega življenja, kjer je tudi slovenski človek lahko neposredno spremljal in užival evropski razvoj. Kakšne kulturne hrane more biti deležna slovenska mladina danes n. pr. v Ljubljani? Res imamo izgrajeno mrežo kulturnih institucij, toda duh, ki vlada tam, je birokratski in brez vzponov. Tako tudi zunanjemu svetu nimamo pokazati ničesar in se ne trudimo, da bi pritegnili nase njegovo pozornost.

In vendar bi bilo vse to lahko drugače.

Zamislite si, da bi se našel človek, ki bi odkril Evropi problem malega naroda. Med štiri imperializme stisnjena pičla dva milijona in to na ozemlju, ki je tako ogroženo, kot noben košček zemlje v Evropi. Na naši posesti se križata poti nemškega imperializma na vzhod, v Levant in Malo Azijo, in italijanskega, ki gre tod na Balkan in v podonavsko kotlino. Hkrati pa je to zemlja, kjer se izteka k morju ena izmed velikih evropskih trgovskih cest. Interesi vseh, ki so v tem delu Evrope hoteli do morja ali pa ga hoteli obvladati, so se križali s slovenskimi interesi. Naravno, da je mali narod v takih razmerah vso dobo svojega življenja z eno roko branil in z drugo zidal. Kar je sezidal, pa je bil veličasten spomenik človeškemu naporu in ljubezni do svojega rodu. Sezidal je kulturno stavbo, ki ji v Evropi in svetu ni primere. Ljudstvo, ki doma in v emigraciji ne šteje dveh milijonov pripadnikov, si je v sto letih svoje rasti ustvarilo dovršeno slovstvo, da ima danes dva popolna prevoda biblije, vse šolske knjige, velik leposlovni zaklad in lastno, do kraja izgrajeno znanstveno literaturo. Razstava slovenske knjige v Pragi, Parizu, Rimu ali Londonu bi bila za zapadnjaka razodetje: tak neznan narod, pa toliko časopisja, revij, ki izhajajo četrť ali pol stoletja, deseterico panog periodičnih znanstvenih razprav in k temu še vrsto tujih slovstev v lastnem jeziku!

Bela krizantema iz beračeve gumbnice bi postala legitimacija za naš vstop med politične narode. V zapadnjaku se bo morala vzbuditi vera, da bo tak narod znal organizirati svoje politično življenje in na trgovsko dragocenem ozemlju ustvariti red, poštenost in zanesljivost. Vso dobo naše novejše zgodovine so zahteve nalagale pisatelju, da se je bavil s političnim delom: pisal članke, urejeval politične liste, reševal politična vprašanja. Tudi zadnja in največja usluga, ki bi jo literatura napravila politikim in življenju, bi bila tak donos k skupnim stvarim,

tem bolj potreben v času, ko je vse narobe in nerazumljivo tam, kjer bi morala vladati največja jasnost in čistost računov pred celoto.

Pridobilo bi vse slovensko življenje, pridobil pa tudi umetnik, ki danes prav tako ne ve ne kod ne kam. Poslušal sem lani slovenskega slikarja, ki se je odločil, da bo poskusil napraviti zunaj kariero. Stal je sredi velikega mesta, kjer so se križale vse narodnosti sveta. Španec je povedal, da je Španec, Kanadčan, da je Kanadčan in oboje je nekaj veljalo. Le slovenski slikar je rekel z obžalovanjem: „Če bi se rodil le nekaj kilometrov od naše vasi, bi danes lahko razstavljal v Benetkah, Firenci ali Rimu in povsod v svetu, ker bi me imeli za Italijana. Tako pa ne morem nikamor...“

Nekaj kilometrov od njegove vasi so še vedno slovenske vasi... nekaj kilometrov in še daleč naprej. Bil je rojen sredi slovenske zemlje in obžaloval, on, umetnik, da ni tudi njegov košček sveta prišel v tujo državo. Mu je bilo treba, da je stal pred Evropo tak nebogljenček? Ali ga ta Evropa ne bi sprejela drugače, če bi na ves glas povedal, da so mirovne pogodbe nad Postojno prerezale čez sredo aorto, ki teče po slovenski zemlji in pustile narod, ki je toliko doprinesel za stavbo svoje zapadne kulture, da še nadalje in še bolj krvavi, kot je krvavel kdaj poprej?

F. P.

Problemi kmetijske izobraževalne politike

I. V času gospodarskih in duhovnih kriz se nam razodevajo vedno nove naloge, vedno novi problemi. Vedno očitnejša dejstva razkrivajo pomanjkljivosti na vseh straneh in nujno zastavljajo vprašanje, kako bi se mogla ta vedno ostrejša vprašanja rešiti ali vsaj pozitivno omiliti. In poleg gospodarske strani, ki ni zavisna od vzgojitelja, je pač najvažnejša izobrazbena, ki terja pravilno uravnavo; prav zato se gospodarski politiki kot enako vredna pridružuje tudi izobrazbena politika vseh socialnih slojev.

Plemstvo, meščanstvo, kmetijstvo in če priključimo delavstvo, torej stanovi, ki so razen plemškega aktualni, so v kulturnem pogledu nekoč že zarisali jasen razvojni prehod: plemstvo se je umaknilo v ozadje, meščanstvo je zasedlo njegovo mesto; isti proces se je izvršil nato med meščanskim in kmetijskim slojem, tako v kulturnem kakor v gospodarskem pogledu. Že v začetku zavestnega razvoja je vsak sloj spoznal, da se more vsestransko dvigniti le tedaj, če poveča svojo izobrazbo in če tvori lastno kulturno enoto, ki bo sposobna ustvarjati in koristno delovati. Le notranje dinamičen, manuelno in duševno izobražen človek, ki je sposoben pravilno presojati in ravnati, ki je pozitivno usmerjen glede vseh kulturnih področij, ki je ustvariteljski duh, skratka: osebnost — more delovati v prid družbi. Tako oblikovan človek, ki pomeni neobhodno potreben člen družbene verige, pa je posledica izobrazbenega, pozitivno usmerjenega procesa; množica takih članov je zanesljiv temelj močne, vladajoče družbene plasti in je zato razumljivo, da in zakaj je vsak sloj, ki je pravilno spoznal pravo pot svoje rasti, poudaril važnost vzgoje in izobrazbe. Danes je postal najvažnejši predvsem izobrazbeni problem kmetijskega in delavskega ljudstva. Socialna, gospodarska, politična, nacionalna, prosvetna izobrazba, to so smotri in naloge, da se dvignejo ti sloji, zlasti kmečki.

II. Otroci meščanskih in delavskih staršev si izberejo kakršenkoli poklic; dediščine po navadi nimajo, zato silijo v uradniške službe vseh vrst, v obrti in tovarne; kmetijski otrok pa ostaja po navadi doma, — odstotek onih, ki gredo v sred-

njo šolo in dalje, je danes vedno nižji —, in prevzame gospodarstvo; tudi to je poklic, vendar se pot do njega tako zelo razlikuje od poti do ostalih poklicev. Uradnik, trgovec, mizar — vsi ti odhajajo po šoli, ki jim je dala osnovno izobrazbo, v prakso oziroma v uk, kjer jih poleg strokovnih tečajev izobražuje stroka, čemur sledi še občja izobrazba, ko jih njih poklic poveže še z ostalimi kulturnimi področji. Kmetški otrok pa se po dokončani ljudski šoli loti gospodarstva, poklica, ki ni poklic v tistem pomenu besede, kakor ga po navadi pojmuje; nihče mu ne poglobi znanja o njem, nihče ga ne vpelje v strokovno problematiko gospodarskega udejstvovanja. Nemara je prav ta „poklic“ najvišji od vseh sorodnih, ker zahteva celega človeka, ki bi ga vršil s prav toliko strokovno izobrazbo kakor z veseljem in ljubeznijo. V današnji praksi vsaj prvi pogoj največkrat odpade. Zato manjka kmetškemu otroku, ko odraste, strokovne izobrazbe, tiste ki tvori most med osnovno in občjo izobrazbo. Že ta ugotovitev sama in pa dejstvo, da zaradi drugačnega načina življenja kmetški mladostnik ne preživi v polni meri vseh faz duševnega razvoja, onemogočata prehod k pravi občji izobrazbi. To velja predvsem za socialno, gospodarsko in kulturno najslabše situirane veje kmetškega sloja: za male in srednje posestnike, bajtarje, viničarje, hlapce in dekletke; srednji in premožni kmet sta seveda izvzeta, ker jima gmotne možnosti dajejo priliko višje izobrazbe, ne glede na to, ali se je poslužita ali ne. Praksa kaže kajpada precej drugačno sliko; gospodarska kriza je občutno zadela tudi srednjega in velikega kmeta ter mu odvzela precej njegovih materialnih prednosti. Tako se često dogaja, da ostajajo otroci te kmetške plasti doma, sinovi malega kmeta pa odhajajo — zlasti radi tega, ker jim domačija ob zmanjšanem obratu ne more nuditi ne prostora ne dela in ne kruha — v srednjo šolo ter se rinejo v drugo življenje s pomočjo razpoložljivih podpornih sredstev.

V splošnem pa je duševna struktura kmetškega mladostnika in mladostnice povsem svojevrstna. Oba se morata zgodaj oprijeti dela in zato nimata časa za učenje. Njuna mladost je kratka; komaj sta jo začutila, že ju zgrabi stroga delovna realnost, ki jima ubija dinamiko pubertete. Zato nista notranje toliko razgibana kakor naj bi bila; trda, okorela sta, veže ju tradicija in vaška morala, ki ne dopušča pogleda ali celo prehoda v svobodno življenje. Kljub temu, da prodirajo danes vedno bolj mestni vplivi v vas, sta kmetški fant in dekletke še vedno zasidrana v konservativnem obeležju.

Živeti v današnjem ritmu življenja z isto miselnostjo, z istim čutenjem, z istimi stremljenji in vrednotenji kakor poprej, je povsem nemogoče. Drugačen način udejstvovanja zahteva drugačen način mišljenja, čustvovanja, stremljenja, vrednotenja. Duševna struktura se sama po sebi ne bo pravilno preoblikovala. Treba nekoga, ki bo vodil in kazal pot. Današnji človek mora biti prav izobražen, da se bo mogel polnovredno uveljavljati, da bo mogel postati koristen član svoje skupnosti. S teh vidikov se samo po sebi vsiljuje poglobljeno vprašanje, katere so naloge, pa tudi možnosti in meje v izobraževanju kmetškega ljudstva.

Cvetko Dragotin.

(Konec sledi.)

Naznanilo. Prihodnja številka izide kot dvojna številka za julij in avgust sredi meseca avgusta. V tej številki se bo zaključil članek Frana Zwitterja: Koroško vprašanje.